

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

УДК 657.24

В. В. Семенюта, А. Д. Пачева

Дніпропетровська державна фінансова академія

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ

У ході дослідження здійснено порівняльний аналіз особливостей НП(С)БО та МСФЗ, а також виявлено головні відмінності в системах обліку різних країн. Аналіз проведено з метою застосування міжнародного досвіду в організації облікового процесу в Україні.

Ключові слова: міжнародні стандарти, принципи бухгалтерського обліку, фінансова звітність, система обліку, аналіз.

В ходе исследования был проведен сравнительный анализ особенностей НП(С)БУ и МСФО, а также выявлены главные отличия в системах учета разных стран. Исследование проведено с целью применения международного опыта в организации учетного процесса в Украине.

Ключевые слова: международные стандарты, принципы бухгалтерского учета, финансовая отчетность, система учета, анализ.

In the course of the research, a comparative analysis of the characteristics of Ukrainian National Accounting Standards (NP(S)BO) and IFRS is conducted, defining major differences with accounting systems of different countries. The analysis is carried out with the objective of implementing the international experience in the organization of accounting process in Ukraine.

Keywords: international standards, accounting principles, financial statements, accounting system, analysis.

Характерною ознакою сучасного світу є зростання зовнішньоекономічних зв'язків країн із різним ступенем розвитку, що значною мірою впливає на темпи і характер економічного та соціального розвитку, загальний економічний і політичний стан. В умовах стрімкої глобалізації, обмеженості фінансових ресурсів важливу роль відіграє фінансова звітність, яка забезпечує інвестиційну привабливість суб'єктів господарювання та надає конкурентні переваги потенційним інвесторам.

Становлення та розвиток міжнародних економічних відносин є однією з важливих сфер сучасного життя і безпосереднім результатом поступової інтернаціоналізації виробництва і формування ринку. Міжнародні економічні відносини передбачають вивчення, узагальнення й аналіз міжнародної системи обліку та звітності, стандартів, рекомендацій і положень міждержавних і професійних організацій.

Вивчення систем бухгалтерського обліку і звітності зарубіжних країн зумовлює необхідність переусвідомлення критеріїв формування облікової і звітної інформації, більш чіткого визначення елементів фінансової звітності, порядку їх визнання і оцінки, а також встановлення взаємозв'язку між елементами фінансової звітності.

Проблеми організації бухгалтерського обліку були предметом дослідження багатьох учених, але найбільший вклад у їхнє вирішення внесли П. С. Безрукий,

В.П. Завгородній, А. М. Кузьмінський, Ю. Я. Литвин, С. В. Свірко, В. В. Сопко, А. Д. Шмигель, В. І. Коршунов, С. Ф. Голов, В. М. Костюченко, Б. Нідза, Х. Андерсон, Д. Колдуелла, Д. А. Папкова та ін.

Метою роботи є дослідження особливостей МСФЗ та НП(С)БО та виявлення відмінностей у системах обліку різних країн з метою застосування міжнародного досвіду в організації облікового процесу в Україні.

Зміни в політичному й економічному житті країни вимагають нових підходів до управління, пошуку форм, які відповідають ринковим відносинам. Налагоджена робота в умовах ринку неможлива без радикальної зміни системи обліку, контролю й аналізу господарської діяльності за вимогами ринкової економіки та МСФЗ.

З метою чіткого визначення відмінностей у міжнародній та національній системах звітності, потрібно розуміти особливості та головні завдання міжнародної системи обліку і звітності. У табл. 1 наведено головні завдання міжнародної системи обліку та звітності.

Таблиця 1

Завдання міжнародної системи обліку та звітності

Зміст завдання	Рівень підприємства	Рівень міжнародний
Бухгалтерський облік як засіб реалізації господарської діяльності	Констатація фактів господарської діяльності, збереження власності	Розрахунок статистичних даних, податків, бюджетних виплат, міжнародні порівняння та контракти
Бухгалтерський облік як засіб контролю господарської діяльності	Визначення цілей і варіантів використання ресурсів	Балансування ресурсів, розподіл інвестицій і капіталовкладень
Бухгалтерський облік як засіб активізації людського фактора	Встановлення та облік соціальної відповідальності, використання даних бухгалтерського обліку в системі мотивації участі людини в господарському процесі підприємства	Встановлення та облік економічної відповідальності за міжнародними контрактами, використання даних бухгалтерського обліку як засобу міжнародного економічного спілкування

Облікову систему характеризують певним комплексом показників, головними з яких є:

- функціонування розвинутої системи бухгалтерських стандартів, яка забезпечує отримання й використання достатньо повної аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень;
- національний план рахунків, побудований на певній обліковій базі;
- система організації бухгалтерського обліку на підприємстві. Більшості облікових систем властиві дві бухгалтерії: фінансова та управлінська, які виконують різні функції;
- методологія визначення кінцевого фінансового результату роботи підприємства;
- метою облікової системи є використання фінансових результатів діяльності.

Наведемо порівняльну характеристику елементів та структури фінансової звітності за національними та міжнародними стандартами (табл. 2).

У міжнародних стандартах надано мінімальний перелік статей, які повинні бути наведені у фінансовій звітності. Крім того, міжнародними стандартами передбачено можливість ведення додаткових рядків, заголовків та проміжних підсумків, які підприємство може подавати у звіті про фінансовий стан, коли таке подання є доречним для розуміння фінансового стану підприємства.

**Порівняльна таблиця елементів фінансової звітності
МСФЗ та НП(С)БО**

Звітний документ	МСФЗ	НП(С)БО
	За елементами	
Баланс (звіт про фінансовий стан)	Відображає активи, пасиви та власний капітал фірми на певну облікову дату (місяць, квартал, рік)	Звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал
Звіт про фінансові результати	Звіт про прибутки та збитки. Відображає результати господарської діяльності фірми за звітний період. Складають один раз на рік і публікують разом із балансом	Звіт про доходи, витрати, фінансові результати (прибутки і збитки), інший сукупний дохід та сукупний дохід підприємства за звітний період
Звіт про рух грошових коштів	Відображає рух грошових коштів унаслідок операційної, інвестиційної та фінансової діяльності	Звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності
Звіт про власний капітал	Додають до річного звіту для забезпечення порівняльного аналізу інформації. Розкриває інформацію про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду	Розкривається інформація про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду
Примітки до фінансової звітності	Відображають загальну основу підготовки фінансової звітності, перераховують конкретні аспекти облікової політики, необхідні для правильного розуміння фінансових звітів	Забезпечують деталізацію і обґрунтованість статей фінансової звітності, а також містять іншу інформацію, розкриття якої передбачено відповідними національними П(С)БО або міжнародними стандартами фінансової звітності

Трансформація фінансової звітності вітчизняних підприємств відповідно до МСФЗ потребує врахування норм цих стандартів та їх адекватного відображення на умовах достовірності та об'єктивності.

Якщо провести порівняння принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності НП(С)БО та принципів МСФЗ, можна простежити такий зв'язок (рис. 1).

Таким чином, принципи вітчизняного бухгалтерського обліку істотно не відрізняються від принципів МСФЗ, але мають свою специфіку, зумовлену історичним становленням бухгалтерського обліку в Україні.

Приведення процедури складання фінансової звітності до МСФЗ має багато позитивних сторін, а саме сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень.

Проаналізувавши принципи формування фінансової звітності, можна дійти висновку, що деякі з них є ідентичними, деякі схожими за своєю суттю. Однак існують непорівнювальні принципи як в українських, так і в міжнародних стандартах.

Крім того, доцільно доповнити національні принципи принципом суттєвості. Стандартні регламентовані форми фінансової звітності можуть змінюватися за наявності або відсутності сум за окремими рядками фінансової звітності, що надає підприємствам можливість самостійного приймати рішення щодо додавання або вилучення окремих рядків у формах фінансової звітності. Більше того, у НП(С)БО зазначено, що підприємства мають право наводити додаткові статті у формах фінансової звітності у випадку, якщо інформація є суттєвою. Отже, для прийняття рішення щодо відображення окремих сум у додатково виділених окремих рядках у формах фінансової звітності необхідно дотримуватися принципу суттєвості.

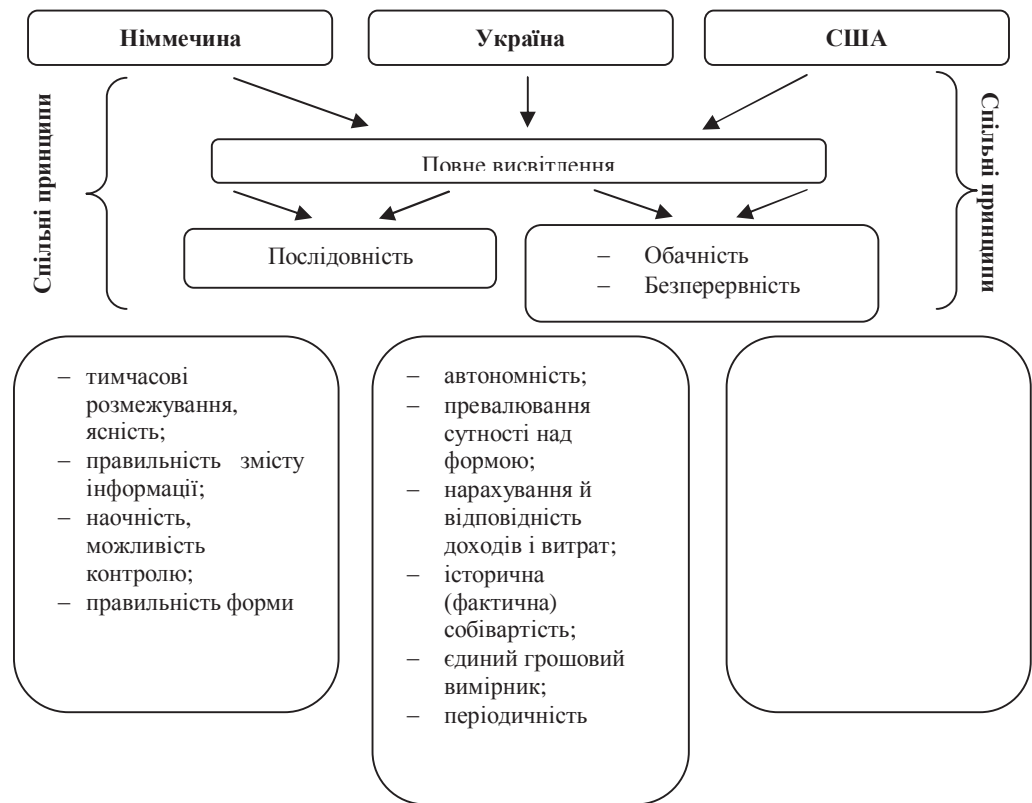

Рис. 1. Принципи бухгалтерського обліку
(джерело: авторська розробка)

З'ясуємо дрібніші відмінності в системі облікового процесу України, США та Німеччини.

У США ведення бухгалтерського обліку ґрунтується переважно на Законі про цінні папери і фондові біржі, проте регулювання фінансового обліку не обмежується цим законом. Система має ієрархічну структуру, включає велику кількість документів, підготовлених у різний час і різними професійними організаціями.

Ведення бухгалтерського обліку в Німеччині ґрунтується на приписах Комерційного і Торговельного кодексів, Закону про податок на корпорації, Закону про баланси. Держава не втручається у внутрішні справи організації.

Бухгалтерський облік відповідно до німецького господарського права розглядається як джерело інформації для підприємця (про майно, зобов'язання, витрати, прибутки, збитки); для власника; для виконання податкових зобов'язань і фінансового управління на макрорівні; для аналізу кредитоспроможності й використання кредитів; як докази під час судових розглядів.

Бухгалтерський облік в Україні є об'єктом регулювання з боку держави. Правові засади регулювання, організації і ведення бухгалтерського обліку в Україні визначено Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Він поширюється на всіх юридичних осіб, створених відповідно до законодавства України, незалежно від їхніх організаційно-правових форм і форм власності. Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності здійснює Міністерство фінансів України.

Вплив професіоналів бухгалтерської справи на формування бухгалтерського обліку в різних країнах неоднаковий. У США ці спеціалісти безпосередньо беруть участь у формуванні облікової системи, наприклад, встановлюють правила стандартної бухгалтерської практики.

У Німеччині бухгалтерські організації здебільшого розв'язують проблеми відповідності практики чинному законодавству, ніж розробляють нові бухгалтерські процедури.

Технологія бухгалтерського обліку США є алгоритмом, що складається з етапів, число яких залежить від засобів комп'ютеризації. У США використовують сім основних типів рахунків, які поділяють ще на три категорії: постійні рахунки (активи, пасиви, капітал акціонерів), тимчасові рахунки (рахунок прибутків і збитків), транзитні рахунки (прибутки і витрати).

План рахунків бухгалтерського обліку з точки зору німецьких фахівців – класифікований перелік і номенклатура (типова система) рахунків бухгалтерського обліку, які використовують у різних галузях народного господарства і торгово-промислових палатах, він допускає заміну найменувань рахунків їхніми номерами.

Чинний список рахунків в Україні складається з 9 класів балансових та нульового класу позабалансових рахунків. Кожен клас рахунків має конкретне призначення і тісно пов'язаний з інформаційними потребами зовнішніх та внутрішніх споживачів. На балансових рахунках відображають господарські операції. На позабалансових рахунках відображають інформацію, що не впливає на активи та пасиви підприємства та розкриття якої передбачено в примітках фінансових звітів.

Охарактеризуємо особливості фінансової звітності у США. Щоб активно впливати на поведінку майбутніх інвесторів капіталу, під час складання річних звітів велику увагу приділяють не лише наочності опублікованих даних і зовнішньому оформленню звітних публікацій. Видання обсягом 20–30 сторінок ефективно ілюструють великою кількістю діаграм, малюнків і фотографій. На початку річних звітів дають короткий огляд основних показників та аналіз роботи компаній за звітний рік, наприклад, зазначають суму виручки від продажу, чистий прибуток, оголошені дивіденди, суму призначених для майбутніх капіталовкладень цінних паперів, число акціонерів, кількість робітників і службовців, середньотижневий зарібок одного працівника. Основними документами фінансової звітності є бухгалтерський баланс, рахунок прибутків і збитків, звіт про нерозподілений прибуток, звіт про рух грошових коштів, звіт про зміну фінансового стану, звіт про зміни у власному капіталі, пояснювальна записка.

Особливістю облікової системи Німеччини є застосування двох видів звітності – комерційної і податкової, складеної на підставі комерційної, але зміненої відповідно до податкових правил. Комерційний варіант може бути складений у вигляді балансу результатів і балансу майна. Розподіл статей за звітними періодами між суміжними застосовують, складаючи комерційний баланс результатів, разом із відкладеним оподаткуванням.

Малі підприємства мають право складати тільки податкову звітність. Великі (багатопрфільні, корпорації) компанії складають консолідований баланс та звіт про прибуток і збитки.

Загальні вимоги до фінансової звітності в Україні викладено у статтях Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» та у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Метою фінансової звітності є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності, рух гро-

шових коштів та зміни у власному капіталі підприємства, яка необхідна для прийняття рішень щодо:

- придбання, продажу та володіння цінними паперами;
- участі в капіталі підприємства;
- оцінки якості управління;
- оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання;
- забезпеченості зобов'язань підприємства;
- визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу;
- регулювання діяльності підприємства;
- інших рішень.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» на основі даних бухгалтерського обліку всі підприємства повинні складати фінансову звітність. До складу фінансової звітності підприємств (крім бюджетних установ, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності та суб'єктів малого підприємництва, визнаних такими відповідно до чинного законодавства) включають звіти відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», що набув чинності 7 лютого 2013 р.

Висновки. Необхідність єдиних міжнародних стандартів пояснюється таким:

- 1) інвестори шукають об'єкти для інвестування в усьому світі;
- 2) компанії бажають отримати кредит з найменшим відсотком у будь-якій країні;
- 3) акції компаній розміщують на міжнародних біржах;
- 4) існують об'єднання підприємств, які розташовані в сусідніх країнах;
- 4) відмінності в системах бухгалтерського обліку можуть заплутати порівняння показників фінансової звітності.

Перевагами застосування МСБО можна вважати:

- збереження коштів для розроблення і узгодження національних стандартів;
- високий рівень довіри до фінансових звітів на ринку;
- можливість залучення інвесторів;
- обмін ідеями;
- створення бази для національних стандартів.

Міжнародні стандарти дозволяють не лише скоротити витрати компаній з підготовки своєї звітності, особливо в умовах консолідації фінансової звітності підприємств, що працюють у різних країнах, а й знизити витрати із залучення капіталу.

Світова практика свідчить, що прийняття й використання МСФЗ забезпечує:

- зменшення ризику для кредиторів та інвесторів;
- зниження витрат кожної країни на розробку власних стандартів;
- поглиблення міжнародної кооперації в галузі бухгалтерського обліку;
- однозначне розуміння фінансової звітності та зростання довіри до її показників у всьому світі.

Таким чином, запровадження МСФЗ є безперечно позитивним процесом, який забезпечує наближення якості фінансової звітності українськими підприємствами до міжнародного рівня, поступово спрощує та удосконалює процес співробітництва вітчизняних суб'єктів господарювання із зарубіжними партнерами та інвесторами. Але це питання потребує подальшої уваги та дослідження з метою більш швидкого та ефективного наближення української нормативної бази до МСФЗ.

Бібліографічні посилання і примітки

1. **Орлова В.** Трансформація фінансової звітності за міжнародними стандартами / В. Орлова, С. Кафка // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 5. – С. 3–7.
2. **Голов С.** МСФЗ в Україні: шляхом спроб і помилок / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 3. – С. 3–11.
3. **Каменська Т.** Філософія складання фінансової звітності: як було та як буде / Т. Каменська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 2. – С. 3–7.
4. **Гоголь Т.** Розвиток національної системи бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних вимог: наслідки для підприємств малого бізнесу / Т. Гоголь // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 7. – С. 3–11.
5. **Козлова М. О.** Класифікація національних систем бухгалтерського обліку: аналіз наукових підходів та спроба переосмислення / М. О. Козлова // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 2. – С. 116–122.
6. Особливості облікових систем в країнах Європи – Німеччина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dsbrickworks.com>
7. Особливості облікових систем в США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dsbrickworks.com>
8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

Надійшла до редколегії 29.10.2014